

meccetek épülhessenek, 2011-ben pedig a francia kormány tiltotta be a csador állami iskolákban való viselését. Az általános közhangulat változását jelzik azok az Európa szintű felmérések is, melyek eredménye szerint az Unió lakosságának körében nagymértékben nőtt az idegenekkel szembeni ellenérzés. Az emberek, és a kormányok félni kezdtek, hogy az európai kultúrától oly idegen iszlám veszélyt jelent a közös identitás fenntartására. Többen kijelentették, hogy a multikulturalizmus (ami a jelenben gyakorlatilag szitokszóvá transzformálódott) ígérete, miszerint a társadalmi integráció lehetséges lenne a vallási és kulturális különbözőségek fenntartása mellett, nem más, mint üres frázis, hamis ígéret, egyszerű hazugság.

Jól látható, hogy a jelenlegi európai kormányok, politikai hovatarozásuktól függetlenül a társadalmi homogenitás megőrzése, a muszlim bevándorlók asszimilációja felé tolódtak. Igaz, az általuk újabban képviselt törekvésnek nem az asszimiláció, hanem a társadalmi integráció nevet adják, ám ez csupán játék a szavakkal.

Összefoglalva tehát az eddigieket, elmondható, hogy míg a XX. század utolsó évtizedei egy nemzetek és nemzeti karakterek felett álló globalizálódó Európa képét mutatta, addig a 2000-es évek már a beolvastás módjának meghatározása körüli küzdelmekről szóltak. Európa társadalmainak megnyitása a muszlim bevándorlók előtt ellenállást váltott ki mind az elit, mind a tömegek részéről. Nyilvánvaló társadalmi és politikai harc indult a multikulturalizmus ellen, a nyugati demokráciák értékeinek – mely értékeknek az iszlám oly gyakran ellentmond – megóvása érdekében. Mindennek ellenére több tízmillió muszlim él Európában, és a realitás az, hogy számuk a jövőben is növekedni fog. Európa pedig rossz úton jár, ha ezt nem veszi figyelembe, és az iszlám bevándorlókat csak mint munkaerőt fogadja be, de nem hajlandó az általuk képviselt értékeket is befogadni. Európa csak akkor lesz képes demokratikus értékeit megtartani a mai globalizálódó világban, ha visszatér a multikulturalizmushoz és a számára idegen kultúrák megsemmisítése helyett inkább azok megismerésére törekszik.

Juhász Gergely Ákos

Magyarok Szlovákiában: a szlovák történelem része?

Šutaj, Štefan: Maďarská menšina na Slovensku v 20. storočí. Bratislava: Kalligram, 2012., 400 p.

Manapság gyakori az olyan monográfiák megjelenése, amelyekben egy-egy szerző legfontosabb tanulmányainak válogatását adják közre új kiadásban. Štefan Šutaj szlovák történész, egyetemi professzor ez év márciusában bemutatott új kötete is az ilyen munkák közé sorolható. A társadalomtudóst nem kell különösebben bemutatni a kisebbségi kérdések iránt érdeklődő magyar olvasó számára. Šutaj 2004 óta a Szlovák Tudományos Akadémia Társadalomtudományi Intézetének Történeti Osztályát vezeti. Emellett többek között a kassai Pavol Jozef Šafárik Egyetem Történelem Tanszékének alapítója (2008), amelyet 2012-ig irányított. A magyar olvasó főként a Szlovák-Magyar Történész Vegyesbizottság szlovák felének elnökeként, valamint a csehszlovákiai magyarság második világháborút követő helyzetét bemutató, magyar nyelven is megjelent monográfiája alapján ismeri.¹

Az új kötet Šutaj tizenöt legfontosabb tanulmányának és előadásának a válogatása, melyek 1993 és 2010 között íródtak és a szlovákiai magyarság (1945 utáni) történetének és jelenkori helyzetének különféle aspektusait vizsgálják. Az írások három nagyobb tematikus egység köré szerveződnek. A két bevezető tanulmány a szlovákiai magyar kisebbség helyzetét, mint tudományos kutatási problematikát mutatja be, valamint a téma historiográfiáját tekinti át. A második blokkban, mely egyben a könyv legnagyobb részét adja, hét tanulmány foglalkozik a magyar kisebbség második világháborút követő helyzetével. A könyv utolsó harmadában pedig az elmúlt 20 év tudományos eredményeit összegzi a szerző, főként a történelmi emlékezet és a kollektív identitás témáját érintő történeti, szociológiai és politológiai elemzéseken keresztül. A monográfia a felhasznált forrásbázis és a szakirodalom feltüntetésén

¹ Štefan Šutaj: Magyarok Csehszlovákiában 1945-48 között. Budapest: Lucidus Kiadó, 2008., 291.

túl egy névjegyzéket és a szerző válogatott bibliográfiáját (1979-2011) is tartalmazza.

Az elmúlt két évtizedben igencsak megnőtt a szlovákiai magyarsággal foglalkozó szakirodalmak száma, mivel korábban nem kutatható levéltári fondok nyíltak meg és a különféle társadalomtudományi diszciplínák, mint például a szociológia vagy a szociálpszichológia új megközelítési perspektívákba helyezték a kisebbségi társadalmakat érintő folyamatok elemzését. A kutatások, így maga a szakirodalom nagyrésze is magyar nyelven, magyar kisebbségkutató műhelyekben készült, ami akaratlanul is azt eredményezte, hogy a munkák egy hányadában az etnocentrikus megközelítés dominált. A magyar olvasó számára ezért mindenképpen új nézőpontot jelenthet a szlovák történész által használt értelmezési keret.

Šutaj tanulmányai elsősorban arra próbálnak rámutatni, hogy mivel a történelem egy meglehetősen traumatizáló részeleme a szlovák-magyar kapcsolatoknak, a történész nem hagyhatja figyelmen kívül a másik fél eltérő múltértelmezését és a konfliktusok okainak bemutatását. A viták középpontjában általában nem maga a tényanyag, hanem annak a feldolgozása áll. Az egymásról kialakult történelmi sztereotípiák és előítéletek ugyanis mind a mai napig meghatározzák az egymásról való gondolkodást és az etnikai alapú történelmi emlékezet formálódását. A szerző ugyanakkor azt is külön hangsúlyozza, hogy az előítéletek és sztereotípiák táplálásában a politika is felelős, amely mindig kész a történelmi témákat a maga igazolására felhasználni. Ezért a történész feladata nemcsak a tényekkel való korrekt bánásmód, a levéltári források kritikája kell hogy legyen, de egy bizonyos empátia kialakítása is, amellyel a mindkét felet érintő témákhoz nyúl.

A szlovákiai magyar kisebbségről szóló monográfia első részében két tanulmányt olvashatunk. A szerző egyrészt megpróbálja a szlovák történelem kereteit felvázolni, hangsúlyozva, hogy ez a feladat a szlovák történészek számára általában csak a magyar történelem definiálásán keresztül lehetséges. A szlovák történelmet nemcsak a szlovák államiság vagy a mai Szlovákia területének múltjaként értelmezi, hanem egy tágabb keretben helyezi el, amelybe többek között a magyarországi szlovákok története is beletartozik. Šutaj másrészt egy összességében kimerítő

historiográfiai összefoglalót is közread a szlovákiai magyar kisebbségről. Bár Vadkerty Katalin és Popély Gyula munkái mellett a szerzőnek érdemes lett volna néhány, az elmúlt tíz évben kiadott szakmunkát is megemlítenie, például Simon Attila vagy Angyal Béla hiánypótló köteteit, melyek nagy mértékben hozzájárultak a csehszlovákiai magyarságról való ismereteinkhez.²

A monográfia második tematikus fejezetébe a csehszlovákiai magyarok 1945-68 közötti történetét taglaló írások kerültek. Egy közülük kifejezetten a kassai kormányprogrammal, annak esemény- és politikatörténeti vonatkozásaival, valamint a Beneš-dekrétumok magyar és szlovák emlékezetével és politikai instrumentalizációjával foglalkozik. „A szlovák nyilvánosság egy része még mindig nem akarja elfogadni, hogy mekkora igazságtalanság volt, ami a magyarokkal a második világháborút követően történt” – írja a szerző. Ugyanakkor hozzáteszi, hogy a magyar kisebbségpolitikai és Magyarország külpolitikájának hatására a szlovákokban még mindig erős a félelem, hogy a magyarok vissza akarják csatolni Dél-Szlovákiát Magyarországhoz (50 o.).

Ezt követően a szerző öt történelmi elemzést ad közre, melyek a reszlovakizáció kérdéskörét, a magyarokat ért jogfosztásokat és a kitelepítéseket érintik, főként diplomáciatörténeti szempontból, valamint a történelmi emlékezet egyes aspektusaira is kitérnek. Egy írásában pedig a magyarok 1968-as helyzetének bemutatására vállalkozik.

A könyv utolsó harmadába Šutaj nyolc tanulmányát válogatta össze: itt különféle politológiai, szociológiai felméréseken, elemzéseken túl a történelmi emlékezet problematikáját érintő témák kaptak helyet. Az írások a szlovákiai magyar kisebbség 1989-es helyzetét, a szlovák-magyar múltértelmezésben 1989 óta történt változást elemzik. Többek között foglalkozik a magyar kisebbség szocio-demográfiai jellemzőivel, a Beneš-dekrétumok emlékezetével, az Európai Unió és a kisebbségi jogok témakörrel, a szlovák és magyar politikai elit kisebbségpolitiká-

² Többek között lásd: Angyal Béla: Érdekvédelem és önszerveződés: fejezetek a csehszlovákiai magyar pártpolitika történetéből. Dunaszerdahely: Lilium Aurum, 2002., 347 p.; Simon Attila: Egy rövid esztendő krónikája: A szlovákiai magyarok 1938-ban. Somorja: Fórum Kisebbségkutató Intézet, 2010., 319.

jával (a 2007-es év példáján), de külön írásban az asszimiláció politikai dimenzióira, a „ki kit asszimilált” problematikára is kitér.

A történelmi emlékezet és a jelenkori szlovák társadalom viszonya kapcsán Šutaj három nagyobb szempontot emel ki: megosztott a szlovák társadalom a Szlovák Nemzeti Felkeléshez és az 1939-45 közötti Szlovák Köztársasághoz való viszonyban, másként tekint a kommunista rezsim évtizedeire, harmadrészt pedig erős differenciáló tényező lehet a társadalmon belül az etnikai szempont, vagyis maga a szlovák-magyar közös múlt interpretációja. De a kollektív emlékezet témán belül a szerző önálló fejezetet szán a történelmi sérelmek felhasználásának, valamint annak a jelenségnek, ahogy a történelmi sérelmek beépülnek a kollektív emlékezetbe. Két, a magyarországi és szlovákiai kisebbségi értelmiséget vizsgáló empirikus kutatáson keresztül elemzi, hogy miért erősebb a magyar értelmiségben a sérelmi alapú múltértelmezés.

Az új kötet, melynek a lezárásként is értelmezhető utolsó fejezete a „Szlovák-magyar történelmi megbékélés és ennek perspektívái” címet viseli, összességében Štefan Šutaj eddigi munkásságának egy jól megszerkesztett válogatását adja. Benne a szerző átlagnál nehezebben hozzáférhető tanulmányai egy helyen olvashatók, általuk a társadalomtudós „fejlődéstörténete” – az a folyamat, ahogy az elmúlt húsz évben a kisebbségi kérdéshez, a szlovák-magyar kapcsolatokhoz nyúlt – is végigkövethető. Írásait elsősorban az a sokrétű szemléletmód jellemzi, amelyet a bevezetőben maga is elengedhetetlennek tart egy társadalomtudományi elemzésben. A könyvet a szerző Szlovákia és Közép-Európa története, valamint a nemzeti és kollektív identitás kérdései iránti érdeklődő olvasók számára ajánlja.

Gayer Veronika

Nyugatellenesség Európa perifériáján: az 1930-as évek szovjet-török közeledésének magyarázata

Anti-Westernism on the European Periphery: The Meaning of Soviet-Turkish Convergence in the 1930s = Slavic Review, 2013, 72. Vol, 1.No, 32-53.p.

A két világháború közötti időszakban számos hasonlóság mutatható ki a szovjet és a török belpolitika iránya között. Mindkét államban erős központosítás zajlott, és bár más-más okból, de mindkét ország a szekularizáció útját járta. Hivatalos találkozóikon a közös pontot a nyugati világ által diktált nemzetközi renddel való szembenállás jelentette. Moszkva mérnököket és gépeket küldött, Ankara átvette az ötéves tervet. A két ország közötti gazdasági és kulturális összefonódást a történészek geopolitikai szükségszerűségekre adott pragmatikus válaszként magyarázzák. Törökország esetében ugyanakkor az is világos, hogy a nacionalista állam, nyugatellenessége mellett mégis a nyugati értékrend és modernség átültetésére törekedett, valamint az elmaradott szovjet gazdaságnak is szüksége volt idegen, burzsoá szakemberekre a fejlődéshez. A Szovjetunió és Törökország nyugatellenessége tehát soha nem a nyugati kultúra, vagy civilizáció alternatívájának keresését jelentette, hanem a nyugati rend olyanná formálását, amiben Európa perifériája is egyenrangú szerephez juthat.

Természetesen a „periférián levés” élménye csak az első világháborút követően közelítette egymás felé a két országot. A világháborút megelőzően mindkét ország arra törekedett, hogy a nyugathoz tartozhasson és úgy látta a másikat, mint a keleti despotizmus megtestesítőjét. 1918-ban brit csapatok szálltak partra Észak-Oroszországban és Izstanbulban, a franciák pedig elfoglalták Odesszát és Dél-Anatólia nagy részét. 1920-ban Mustafa Kemal Atatürk levélben ajánlotta fel Leninnek egy közös nyugatellenes koalíció lehetőségét. A török függetlenségi háború győzelméhez pedig nyilvánvalóan hozzájárult a Szovjetunióból érkező pénz és fegyver. Az 1930-as évek a két ország gazdasági együttműködésének jegyében teltek el. A Szovjetunió felismerte, hogy a török gazdaságnak pénzre és technológiára van szüksége a modernizációhoz, és neki érdeke, hogy ezt ne a Nyugattól szerezze be. Szovjet hatásra Tö-